

Germánské imitace římských skleněných nádob v Čechách ve starší době římské

Germanic imitations of roman glass receptacles in Bohemia in Early Roman Period
Die germanische Nachahmungen der römischen Glasgefäßen in Böhmen
in der Ältere römische Kaiserzeit

Zdeněk Beneš

Abstrakt

Příspěvek se zabývá imitacemi římsko-provinciálních skleněných nádob provedených domácími hrnčíři ve starší době římské na území Čech. Vybrány byly exempláře pocházející ze sídlištních souborů, poprvé podrobně popsáné a analyzované jak v kontextu s domácí keramickou produkcí, tak i s jejich provinciálními předlohami. Výsledný obraz ilustruje skutečnost, že v Čechách na konci 1. a zvláště ve 2. století i nadále trval zájem o spotřební provinciální zboží a jeho vybrané typy byly napodobovány v novém domácím stylu.

Abstract

The contribution discusses imitations of provincial glass vessels made by local barbarian potters in Bohemia in Early Roman Period. Shown, described and thoroughly analysed were all relevant examples from settlement sites, together with the glass products originating from Roman provincial workshops. Results illustrate the fact that even the end of the 1st and especially in the 2nd century, there has been a permanent interest in provincial consumption ware in Bohemia, and some types have been imitated in brand new local style.

Klíčová slova: starší doba římská – Čechy – skleněné nádoby – římský import – sídliště
Key words: Early Roman Period – Bohemia – glass vessels – roman import – settlement sites

Úvod

Skleněné nádoby patřily jak na území Římské říše, tak i v barbarském prostředí k luxusnímu vybavení domácností vyšší společenské vrstvy. Přestože v prostředí Čech v době římské o jejich přítomnosti nemáme příliš mnoho dokladů – jsou to především drobné skleněné fragmenty a slitky (v současné době poskytuje nejaktuálnější přehled *Kačl 2012*, 50–60) – jisté nepřímé důkazy hovoří pro skutečnost, že obyvatelům naší země nebyla tato část sortimentu římského importu neznámá a mohli se s ní setkávat poměrně často.

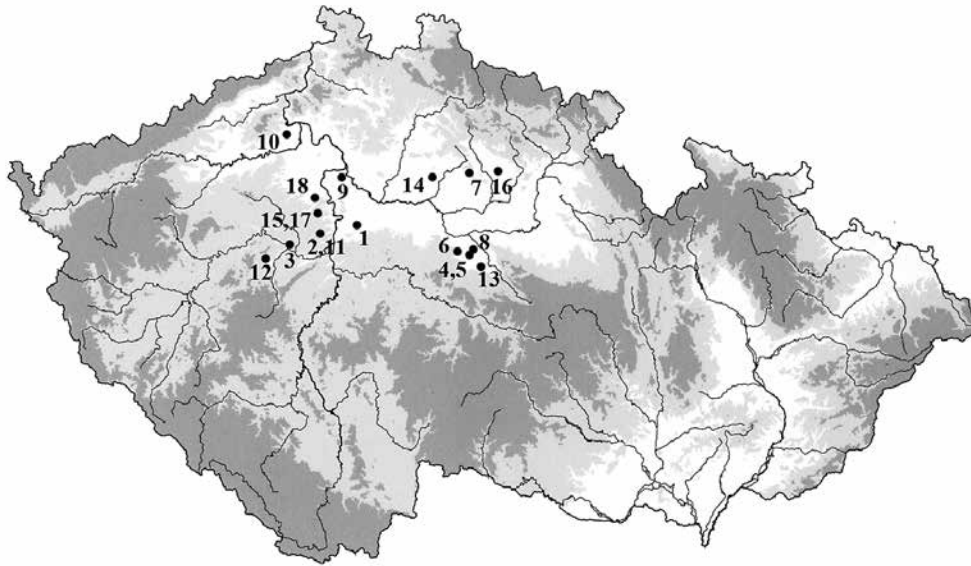
V roce 2006 vyšla důležitá studie Mortena Hegewische o germánských napodobeninách římských kovových a skleněných nádob. Absence většího množství napodobenin římských nádob z území Čech a především nové nálezy z nedávno zkoumaných sídlišť přivedly autora tohoto textu na myšlenku shrnout dostupný materiál s cílem potvrdit či vyvrátit názor M. Hegewische, že Čechy – na

rozdíl od moravského území – stály v tomto ohledu po zániku Marobudovy říše ve stínu jiných oblastí středoevropského barbarika (*Hegewisch 2006*, 270–271, Abb. 32).

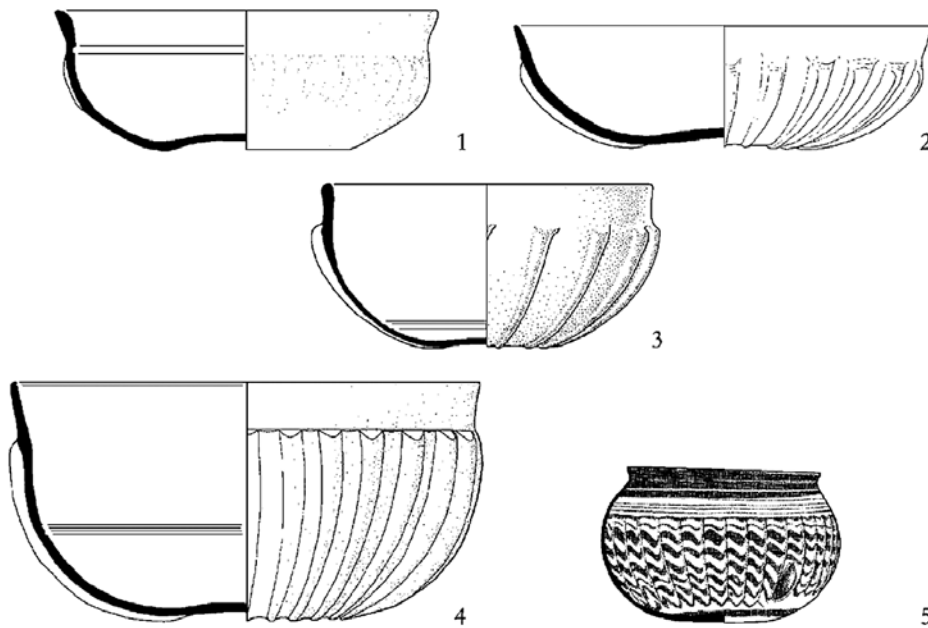
V následujícím textu se budeme věnovat imitacím skleněných žebrovaných misek (tzv. Rippen-schalen) a imitacím skleněných pohárů s kónickými stěnami. Téma imitací kovových nádob a římsko-provinciální keramiky (zvláště tzv. Faltenbecherů) vyžaduje další práci a necháme ho pro účely tohoto příspěvku stranou.

Imitace žebrovaných misek

H. J. Eggers vyčlenil pro skleněné mísy s výrazným svislým žebrováním (plastickými žebry nebo žlábků) typy 181–184 (*obr. 2*), přičemž typy 181–183 představují exempláře s masivní stěnou a typ 184 reprezentuje nádobky z tenkého skla (*Eggers 1951*, Taf. 14). M. Hegewisch uvádí na základě údajů od

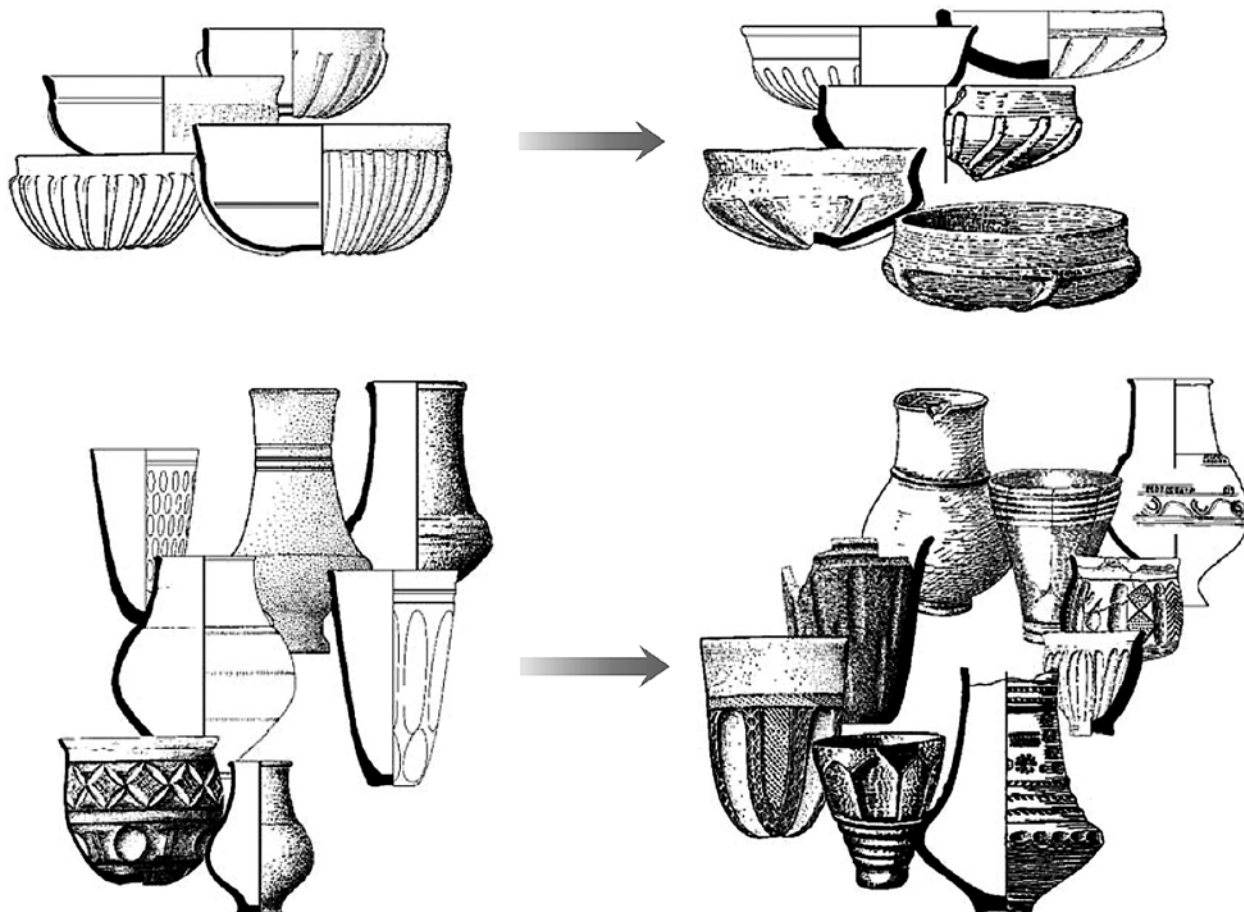
Obr. 1 Lokalizace pojednáváných nálezů (čísla odpovídají pořadí exemplářů v katalogu). – Fig. 1 The distribution of discussed finds (numbers correspond to the catalogue order of finds).

Obr. 2 Typy skleněných žebrovaných misek – 1. E 181, 2. E 182, 3. a 4. E 183, 5. E 184 (podle Hegewisch 2006, Abb. 4). – Fig. 2 Types of pillar-moulded bowls – 1. E 181, 2. E 182, 3. a 4. E 183, 5. E 184 (after Hegewisch 2006, Abb. 4).

jiných autorů, že právě výrobky ze silnějšího skla byly pro export do barbarika vhodnější než křehké mísy E 184 a množství napodobenin imitujících právě mísy E 181–183 tuto tezi, zdá se, potvrzuje (Hegewisch 2006, 206–207). Pro jejich dataci je uváděno nejčastěji období augustovské až trajánovské (avšak chronologickým těžištěm jejich výskytu zůstává především 1. století n. l.) a vyráběny byly nejpravděpodobněji v Itálii (Isings 1957, 18–19; Kunow 1983, 28, 65; Lund Hansen 1987, 51–52,

91; Stawiarska 1999, 93–95), i když se uvažuje i o provinciích v severním Pňalpi (Hrnčiarik 2009, 151–152). Ačkoli se zlomky nebo celé exempláře žebrovaných mís objevují v téměř celém střeoevropském barbariku – zmínit bychom měli zvláště unikátní výrobky z bohatých hrobů ze Zohora a Neuruppersdorfu v dolním Pomoraví (Kraskovská 1981, 378–379, Abb. 1: 2, 3; Adler 1976) – na území Čech dosud žádný exemplář těchto skleněných výrobků nebyl nalezen (Kačl 2012, 56).

Obr. 3 Originály a jejich germánské napodobeniny (podle Hegewisch 2006, Abb. 49 a 50 – upraveno autorem). – Fig. 3 Originals and their germanic imitations (after Hegewisch 2006, Abb. 49 a 50 – adjusted by author).

Tento typ skleněného nádobí však obyvatelům Čech zcela jistě docela neznámý nebyl, což naznačuje již delší dobu známá keramická napodobenina z Dubče (okr. Praha-východ)¹, nalezená v zahlobené chatě 1/70 v poloze „Za hrází“ (tab. I: 1) Výjimečná je zvláště tím, že bylo možné její tvar v úplnosti rekonstruovat – jde o exemplář odpovídající poměrně věrně typu Isings 3a nebo Eggers 182. M. Hegewisch jej zařadil do své skupiny 4 napodobenin žebrovaných misek (Hegewisch 2006, 202, Abb. 2). Autoři článku o výzkumech v Dubči a okolí posouvají dataci objektu 1/70 na základě právě této mísy až do stupně B2. S přihlédnutím k faktu, že i jinde v barbariku bývají tyto tvary napodobovány velmi časně (Hegewisch 2006, 209) a kupříkladu ve středodunajském barbariku (Morava, JZ Slovensko) je drtivá většina jejich skleněných předloh datována do 2. poloviny 1. století n. l. (Téjral 1983, 90; Hrnčiarik 2009, 152), považujeme za pravděpodobné, že i exem-

plář z Dubče spolu s doprovodnými nálezy náleží nejpravděpodobněji již subfázi B2a. Doprovodný keramický materiál z dubčského objektu 1/70 však tak precizní datování patrně neumožňuje.

Zjednodušenou imitací žebrované mísky je s velkou pravděpodobností urna žárového hrobu 10 z pohřebiště v Mariánských Radčicích (Koutecký 1995, 181, obr. 3: 6). Není sice bohužel dochována v úplnosti, nicméně dno s omfalem, celkově baňatý spodek nádoby a široké svislé žlábků směřující až ke dnu umožňují předpokládat, že i horní část nádoby by odpovídala skleněným předlohám (tab. I: 2). Podle milodarů (především skleněných korálek) bylo možné hrob datovat na konec starší doby římské, do přechodného stupně B2/C1 (Kacl 2012, 37, 139). Oproti imitaci žebrované mísky z Dubče není tento exemplář tak dokonale provedený. Svislé žlábků imitující dojem žebrování skleněných misek lze radit do skupiny výzdoby 1–2 dle Hegewische, který tak označuje radiálně ode dna uspořádané žlábků nebo žebírka (Hegewisch 2006, 204, Abb. 3). Vzhledem k pozdní dataci hrobu je málo pravděpodobné, že by tato nádoba

¹ Odkazy na původní zdroje analyzovaných nálezů jsou uvedeny v Katalozích 1–3 na konci tohoto příspěvku.

byla přímou napodobeninou skleněné žebrované misky. Spíše lze mluvit o stylu žlábkování, který se rychle šíří na konci starší doby římské (viz níže).

Nedávno byly publikovány výsledky jedné ze záchranných akcí v obci Ořech (okr. Praha-západ), kde byl ve výplni zahloubené chaty 4 nalezen zlomek mísovité nádoby zdobené svislými širokými žlábkami (*tab. I: 3*). Analogii k němu nalézáme v malém zlomku ze sídliště v Berouně-Závodí (*tab. I: 4*). Jsou datovány až do mladší fáze stupně B2, respektive již do stupně C1 (*Bursák 2008, 187*). Vzhledem ke zlomkovitosti těchto nálezů lze pouze říci, že jde patrně o jednoduché nečleněné tvary, u nichž je výzdoba svislými žlábkami kombinována s horizontálními plastickými lištami v podhrdlí. Nelze prokázat, zda měly dno utvářeny ve formě omfalu či nikoli. Přesnou předlohu pro ně v typovém spektru římských skleněných nádob nenacházíme. Obě spíše budí dojem, že jde germánské výrobky ovlivněné výzdobou svislého žlábkování pouze ideově, což je jev, jenž je u germánských imitací nejen skleněného, nýbrž i bronzového nádobí znatelný ještě dlouho po samotném konci jeho produkce v provinciích (*Hegewisch 2006, 210*).

Imitace pohárů s kónickými stěnami

Řeč nyní bude o skupině 3 tzv. východogermánských imitací různých druhů skleněných pohárů podle M. Hegewische (2006, 253, Abb. 23). Jeho rozdělení na západo- (oblast Německa) a východogermánskou (oblast Čech, Moravy, Polsko a Slovensko) skupinu vychází ze skutečnosti, že se pro tyto oblasti předpokládají jiná centra římského exportu – zatímco větší část Německa se nachází v předpolí provincií Horní a Dolní Germánie a Raetie, oblast středovýchodoevropského barbarika je v největší míře závislá na exportu z Norika a Panonie. Rozdílný sortiment těchto dílen pak ovlivňuje i napodobeniny vytvářené podle provinciálních vzorů v barbariku. Je však na místě podotknout, že toto rozdělení nijak nereflexuje již obecně známou kulturní diverzifikaci středoevropského barbarika. To má za následek například umělé „rozseknutí“ polabské kulturní tradice – dolní a střední Polabí je dle Hegewische součástí západního okruhu a horní Polabí zůstává v okruhu východním, společně například s przeworskou kulturou.

Na imitace skleněných pohárů s kónickými stěnami typů E 187 na území Moravy upozornil již E. Droberjar (*Droberjar 1997, 112, Abb. 50*). Měl jimi na mysli poháry s více či méně kónickými stěnami zdobenými řadami oválných důlků. Tuto

skupinu keramických nádob označil kódem 4301 (*týž, Abb. 44*). M. Hegewisch však mezi imitace skleněných pohárů řadí i další, jiným způsobem zdobené exempláře – jejich tělo je členěno horizontálními žlábkami či silnějšími rýhami pod okrajem a nade dnem, případně je rozděleno do většího množství polí, která nesou další, většinou opět rytou či žlábkovanou výzdobu (*Hegewisch 2006, Abb. 23*). Skutečnost, že se tyto imitace nápadně kumulují v oblasti jižní Moravy, bývá vysvětlována bezprostředním kontaktem s provinciálním prostředím, jenž ve 2. století eskaluje až do počátku tzv. markomanských válek.

Až donedávna byl z území Čech znám pouze pohár z Kutné Hory-Malína (*tab. II: 3*). Ve starší literatuře je však možné dohledat hned dva další exempláře z nedaleké Církvíce (*tab. II: 1,2*) a z poslední doby byl ve sběrovém materiálu získaném z katastru obce Jakub (rovněž na Kutnohorsku) identifikován další zlomek (*tab. II: 5*). Další exempláře jsou pak již rozesety víceméně po celém jádru sídelní oblasti Čech. Jen dva exempláře se dochovaly se zcela rekonstruovatelným profilem, takže bylo možné s jistotou určit jejich skutečnou výšku. Pohárek z Ořechu je zcela nezdobený (*tab. II: 8*), jedinec z Tíhavy však dodržuje výše zmíněné výzdobné schéma, tj. dělení těla nádoby horizontálními hlubšími rýhami na jednotlivá pole, z nichž jedno je navíc zdobeno kolmo k sobě postavenými šikmými svazky rýh (*tab. II: 9*). Oba pohárky jsou poměrně nízké a nelze je spojovat s vyššími štíhlými poháry typů E 185 nebo 187. Odpovídají mnohem spíše jednoduchým formám Isings 41b, datovaným v Itálii především do 2. poloviny 1. století (*Isings 1957, 57*), nicméně se s nimi setkáváme i v panonském prostoru (*Barkóczy 1988, 53, Taf. 1: 7*). Ani jeden z obou českých exemplářů však na základě doprovodného materiálu z objektů nelze datovat přesněji než obecně do starší doby římské, respektive jejího mladšího úseku.

Z větší části rekonstruovatelný pohárek ze Slavhostic (*tab. II: 4*) nám umožňuje pozorovat utváření nožkovitého dna, které dobře koresponduje s utvářením dna jeho skleněných předloh, jaké můžeme pozorovat u mnoha typů pohárků (např. *Eggers 1951, Taf. 14*). Celkovou profilací nejvíce upomíná na typ E 187, přestože není zdoben oválnými důlky, nýbrž jemnými horizontálními rýhami. Ani jej však není možné dobře datovat podle doprovodného materiálu, neboť pochází ze staršího souboru nálezů bez dochovaných nálezových okolností (viz Katalog 2).

Zajímavé doklady adaptace původně římsko-provinciálního tvaru v prostředí domácí keramiky představují exempláře opatřené tradičním výzdob-

ným prvkem germánské kultury starší doby římské – ozubeným kolečkem. Velký pohár z Církvice je takto provedeným motivem stočeného meandru zdoben po celém svrchním pásu pod okrajem, pod ním následují dvě plastické lišty zdobené čokovitými vrypy. Menší zlomek z Jakuba je pak ozdoben jednoduchým cikcakovitým motivem a horizontální linií – obé je provedeno jednořadým ozubeným kolečkem. Exemplář z Jakuba pochází ze sběrového materiálu, jehož chronologickou příslušnost lze omezit na mladší stupeň starší doby římské (Valentová – Šumberová 2009, 340). Pohárek z Církvice lze oproti tomu snáze datovat pomocí stylové analýzy. S motivem stočeného meandru se setkáváme v sídlištním materiálu z Prahy-Bubenče (Motyková-Šneidrová 1967, Abb. 16: 5), důležitým chronologickým ukazatelem je přítomnost tohoto motivu na urně z hrobu XXVII/42 z Třebusic (táž, Beilage 1, Taf. XII: 1–11), datovaného dle souboru kolínkovitých spon do stupně B2b (Gupte 2004, 55, 72, 94, 192). I s lištami s čokovitými vrypy se setkáváme nejdříve až ve 2. století, na což nás upozorňuje již zmíněná nádoba z Prahy-Bubenče, ale masivněji se objevuje až na počátku mladší doby římské, což je zřejmé na příkladu pohřebiště v Pňově (Rybová 1970, Taf. IV: 1; VI: 7; XII: 1; XVIII: 5; XXV: 4; XXVIII: 2; XXIX: 3; XXX: 1; XXXI: 1; XXXIII: 1). Jako typický pro svůj stupeň B2/C1 tento typ výzdoby uvádí i E. Droberjar (1997, 67).

Rovněž zlomek poháru ze Solan (tab. II: 7) je zdoben tradičním germánským výzdobným prvkem – trojúhelníkovými vpichy. Ty se uplatňují především ve stupni B2, čemuž odpovídá i datování doprovodného materiálu ze zkoumané zahloubené chaty (Koutecký 1999). Exemplář z Kutné Hory-Malína datují autoři jeho publikace na přelom 2. a 3. století (Čížmář – Valentová 1979, 148), my však žádné důvody pro dataci do stupně C1 nevidíme. Naopak, veškerý publikovaný materiál mnohem spíše pasuje ještě do stupně B2, patrně do jeho mladší fáze. Zbývá ještě pohárek z Obříství, z nedávno zkoumané polykulturní lokality na okraji labské terasy. Na rozdíl od předchozích příkladů je tento jedinec proveden hrubě – jeho povrch hnědé barvy je nehlazený a rovněž výzdoba výraznými rýhami není provedena nijak pečlivě (tab. II: 6). Výplň zahloubené chaty 813, ze které tento jedinec pochází, lze datovat nejspíše na samotný počátek mladší doby římské, zhruba do druhé poloviny 2. století (Beneš v tisku).

M. Hegewisch zdůraznil, že imitace těchto typů pohárů jsou typické pro „východogermánskou“ zónu a jde většinou o poměrně věrné kopie skleněných předloh (Hegewisch 2006, 255). Přestože upozorňuje na první imitace takových skleněných

pohárků již ve stupni B1 doby římské (Sládkovičovo, hrob 35 – Kolník 1980, Taf. CXXI: z2), jsou dosti ojedinělé a z území Čech zatím nebyly rozpoznány. Ty exempláře, které bylo možné datovat – většinou podle doprovodného materiálu –, naznačují, že i v Čechách byly rozšířeny zhruba ve stejnou dobu jako na území jižní Moravy, tj. na konci 1. století a ve 2. století n. l. V dochovaném zlomkovitém materiálu můžeme tedy zatím rozlišit imitace pohárů tří typů: jsou to jednoduché neprofilované nízké pohárky typu Isings 41b (imitace z Ořechu a Tíhavy) datované do 2. poloviny 1. století; dále nižší kalichovité pohárky s nožkovitým dnem typu E 187/Isings 21 (bez pochybností jen exemplář ze Slavhostic) datované především do konce 1. století a 1. poloviny 2. století (Isings 1957, 37–38; Kunow 1983, 28; Lund Hansen 1987, 52–53; Stawiarska 1999, tab. 5). Vysoké poháry typu E 185 nejsme na základě značné fragmentárnosti keramického fondu schopni mezi předloženými imitacemi pohárů spolehlivě rozlišit, jejich chronologie se však v zásadě shoduje s typem E 187 (Kunow 1983, 28; Lund Hansen 1987, 54; Stawiarska 1999, tab. 5). Pohlédneme-li na nálezy skleněných nádob v provinciích, které jsou pro export na moravské a české území zásadní – tj. Norikum a Panonie – vyvstává před námi množství rozmanitých tvarů, z nichž však velká část je v průběhu starší doby římské ještě importována z italských dílen. Inspirací pro námi představené pohárky mohou být především typy Lazar 3.3.3. a 3.3.4 (Lazar 2003, 87–94) a Barkóczi 65, 126 a 160–162 (Barkóczi 1988, Taf. VI: 65, XII: 126, XV: 160–162). Všechny jmenované typy jsou shodně datovány do fláviovského období až 1. polovinu 2. století. Jde o pohárky poměrně jednoduché profilace, často zdobené nálepy nebo broušenou výzdobou – zvláště typy Barkóczi 160–161 se ještě na provinciálním území stávaly oblíbenou předlohou imitací v keramice (Barkóczi 1988, 102).

Se skutečnými skleněnými pohárky zmíněných typů se nejbližší Čechám setkáváme na jihozápadním Slovensku – jedná se o pohárek s fasetovanými stěnami typu E 187/Isings 21 z Abrahámu, hrob 5 (Kolník 1980, Taf. LXXVI: k), a dokonce dva exempláře pohárků tohoto typu ze souboru nalezeného ve Dvorech nad Žitavou (Ruttkay 2004, obr. 120)². Zatímco většina těchto pohárků na jihozápadním Slovensku je datována do konce 1. století až počátku, respektive poloviny 2. století (Hrnčiarik 2009, 153), soubor ze Dvorů nad

² Okolnosti jejich nálezu nejsou zcela jasné. Předány byly až dodatečně nálezcem, který tvrdil, že jde o ucelený soubor. Ten obsahoval kromě dvojice pohárků rovněž bronzové nádoby – pánev E 140/142, soupravu cedníku s naběračkou E 160 a žlábkované vědro E 44 (Ruttkay 2004, 155, obr. 120).

Žitavou je kladen zhruba do období markomanských válek (*Ruttikay 2004*, 155), a to především díky bronzovému vědru se žlábkovanými stěnami E 44 typu Gile (*Jílek 2012*, 44–48). Původ většiny těchto skleněných pohárů je rovněž hledán buď v italských či předovýchodních dílnách (*Kunow 1983*, 65; *Lund Hansen 1987*, 159).

Profilovaná dna a nožky germánské keramiky starší doby římské

Specifická utváření den či nožek nádob mohou vypovídat o vlivu římského sklářského řemesla samy o sobě i v případě značně fragmentarizovaného keramického materiálu, typického pro sídlištní soubory. Je přirozené, že v prvé řadě na sebe upozorňují především ty nálezy, které se od běžné keramické produkce domácího obyvatelstva dostatečně odlišují. Takovým příkladem je plasticky utvářená nožka ze sídliště v Močovicích, okr. Kutná Hora; (*tab. III: 1*). Taková profilace nožky v žádném případě neodpovídá běžné germánské keramice, naopak, setkává se spíše s náznaky ve sklářské produkci římského impéria. Schůdkovitě členěnými stopkami nožek jsou vybaveny například poháry typu Isings 36a (tzv. „carchesium“) datované do 2. poloviny 1. století (*Isings 1957*, 50–51), případně kantharos Isings 38 (*táž*, 53–54), jenž chronologicky nepřekračuje 1. století, nebo pohárek Isings 40, datovaný stejně jako typ Isings 36 (*táž*, 56). Exemplář z Močovic však patrně nemůžeme spojovat s poháry na nožce typu Barkóczi 80, které jsou datovány až do 1. poloviny 3. století (*Barkóczi 1988*, 107–108, Taf. XVI: 180, 181). Doprovodný materiál z močovického objektu VI odpovídá spíše ještě 2. století. Uvedené příklady však netvoří přesné analogie – poskytují pouze náznak směru, ze kterého mohl tvůrce poháru z Močovic vycházet.

Exempláře z Křince (*tab. III: 2*), Static-Černého Vola (*tab. III: 3*) a Sobčic (*tab. III: 4*) patrně představují zástupce výše zmíněných pohárů s kónickými stěnami, ačkoli vzhledem k jejich dochovalosti není možné toto tvrdit s naprostou jistotou. Všechny tři jsou opatřeny černě leštěným povrchem a nesou výzdobu jemných žlábků a horizontálních rýh (respektive horizontálních žebírek), čímž se řadí do stejné skupiny luxusní stolní keramiky.

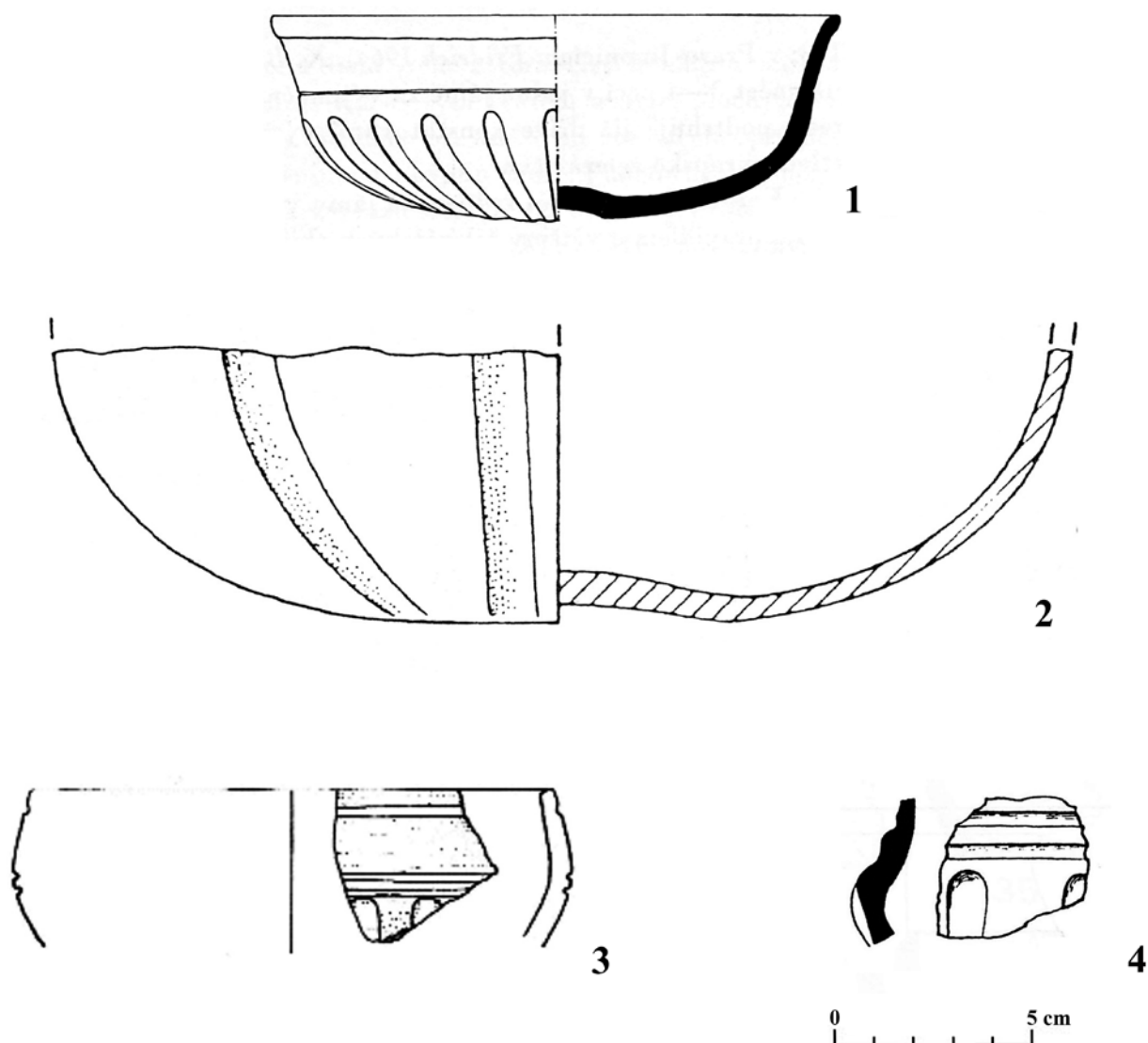
Co se týče pláštových nožek ze Static-Černého Vola (*tab. III: 5*) a Turska (*tab. III: 6*), nebyla pro ně shledána žádná předloha v sortimentu provinciálních skleněných nádob. V kontextu germánské keramiky jde však rovněž o velmi raritní formy; jednou z mála analogií je celý pohár z Bra-

islavy-Trnávky, jako součást snad sekundárně přemístěného žárového hrobu (?) v zásypu novověké šterkové jámy (*Varsik 2011*, 105, 278, tab. 59: 12). Je možné, že inspirací jim mohly být některé formy provinciální keramiky s vysokým prstencem. To může ještě ukázat další výzkum imitací v okruhu domácí germánské keramiky.

Závěr

Analýza takové izolované nálezové kategorie, jakou jsou napodobeniny skleněných nádob v keramice, se ve fázi vyhodnocení neobejde bez srovnání s dalšími skupinami nálezů, a to především se skutečným importovaným zbožím na území Čech. Zatímco období kolem zlomu letopočtu až poloviny 1. století bylo v Čechách svědkem importu skutečně luxusního tovaru, jenž je spojován především s obdobími tzv. Marobudovy říše, období následující – a to až do tzv. markomanských válek – se vyznačuje přílivem běžnějšího spotřebního zboží. Ten je spojen především s hospodářským rozvojem provincií sousedících s územím Čech na jihu, tj. Raetie, Norika a Panonie. Například keramika typu terra sigillata se na naše území dostává prvně až ke konci 1. století a především v průběhu století následujícího (*Halama 2007*, 216, tab. 9–16). Velmi podobný charakter má i příliv dalších druhů provinciální keramiky na české území (nejnověji *Rypka 2012*, 68, tab. 15). Pozoruhodná je časová shoda, kterou V. Varsik pozoruje ve výskytu zlomků skleněných nádob na germánských sídlištích na západním Slovensku – na nich se skleněné nádoby masivněji objevují rovněž až ve stupni B2 (s maximem ve stupni C1), zatímco v hrobových nálezech naopak sklo prudce ubývá. Důvody pro tento jev jsou spatřovány jednak v zahušťování sítě osídlení v dané oblasti barbarika od přelomu 1. a 2. století n. l., na druhé straně pak v etablování sklářského řemesla v provinciích, především v Panonii, a rovněž dobudování severopanonského limitu v pozdně flaviovském až trajánovském období (*Varsik 2009*, 133, 143–145).

Počet imitací naznačuje, že skutečný objem skleněných výrobků musel být rovněž v Čechách vyšší, než se dle dosud publikovaných nálezů jeví. Původní skleněné nádoby patřily bezpochyby k luxusnímu zboží – v barbariku o to cennějšímu, že domácí řemeslníci neovládali technologii jeho výroby a odběratelé mimo římskou říši tak byli omezeni jen na import z provinciálního území. Nicméně se zdá, že i imitace těchto výrobků patřily k luxusnímu zboží – tomu nasvědčuje pečlivé provedení a povrchová úprava mnohých předve-

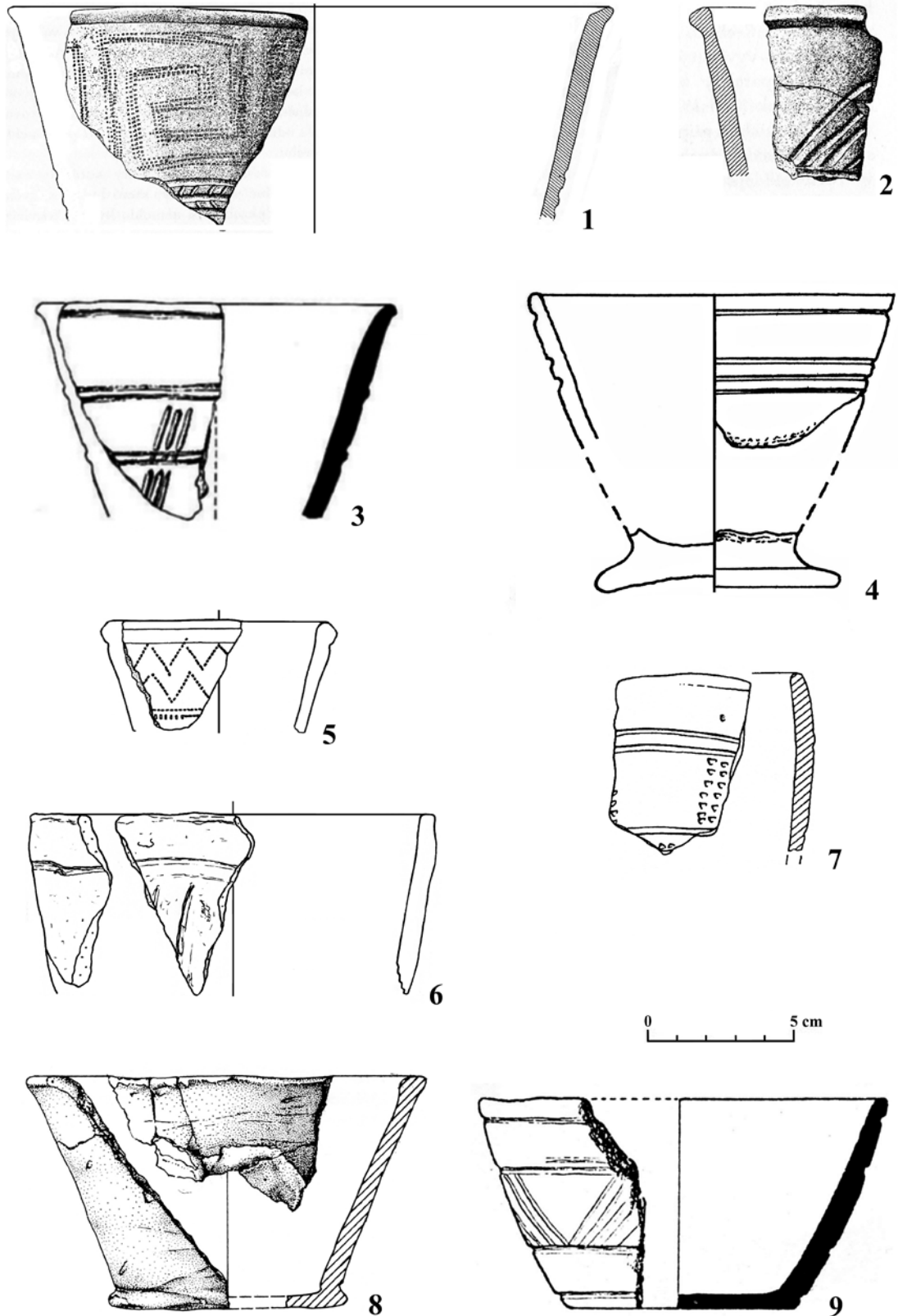
Tab. I Imitace žebrovaných misek – 1. Dubeč, okr. Praha-východ; 2. Mariánské Radčice, okr. Most; 3. Ořech, okr. Praha-západ; 4. Beroun-Závodí, okr. Beroun. – *Tab. I* Imitations of pillar-moulded bowls – 1. Dubeč, distr. of Prague-East; 2. Mariánské Radčice, distr. of Most; 3. Ořech, distr. of Prague-west; 4. Beroun-Závodí, distr. of Beroun.

dených exemplářů, vyhrazovaná jinak jen úzkému spektru germánské keramiky (funerální nebo jemná stolní keramika – v české sídlištní keramice je zastoupena většinou maximálně jen 10 % z veškerého keramického materiálu – např. Beneš 2008, 104–105, graf 2). Zvláště výroba pohárů s kónickými stěnami a jejich přetvoření v domácím stylu (černě leštěný povrch, tradiční výzdobné vzory) naznačují, že domácí obyvatelstvo tvůrčím způsobem převzalo určitý jev provinciální materiální kultury. Nemůžeme patrně mluvit o romanizaci, spíše jen o kopírování určité materiální reprezentace provinciálního životního stylu (Hegewisch 2006, 307–310), se kterým se Germáni mohli seznámit díky rozvíjejícím se obchodně-hospodářským sty-

kům s obyvateli Římské říše nebo během pobytu Germánů přímo na jeho území, ať už v míru či jako žoldáci ve vojenských sborech nebo přímo jako útočníci.

Katalog 1 (*tab. I*)

Napodobeniny žebrovaných misek (E 181–183)
1. Dubeč, okr. Praha-východ. Sídlištní nález, poloha „Za hrází“, objekt 1/70 (zahlobená jáma 170 × 100 cm, hl. 30 cm). Ve zlomcích dochovaná, dokonale vypracovaná miska se svislými mělkými žlábkami. Vencl – Venclová – Zádák 1976, 255–256, obr. 4: 2.

Tab. II Imitace kónických pohárů – 1. a 2. Církvice, okr. Kutná Hora; 3. Kutná Hora-Malín, okr. Kutná Hora; 4. Slavhostice, okr. Jičín; 5. Jakub, okr. Kutná Hora; 6. Obříství, okr. Mělník; 7. Solany, okr. Litoměřice; 8. Ořech, okr. Praha-západ; 9. Tíhava, okr. Beroun. – *Tab. II* Imitations of conical goblets – 1. a 2. Církvice, distr. of Kutná Hora; 3. Kutná Hora-Malín, distr. of Kutná Hora; 4. Slavhostice, distr. of Jičín; 5. Jakub, distr. of Kutná Hora; 6. Obříství, distr. of Mělník; 7. Solany, distr. of Litoměřice; 8. Ořech, distr. of Prague-West; 9. Tíhava, distr. of Beroun.

2. Ořech, okr. Praha-západ. Sídlištní nález, objekt 4 (zahloubená chata – 390 × 120 cm, hl. max. 77 cm). Zlomek okraje a zaoblených plecí. *Bursák 2008*, 185, 187, obr. 25: 3.

3. Beroun-Závodí, okr. Beroun. Sídlištní nález, objekt 67/78 (kruhová jáma s ohništěm uprostřed – 242 × 240 cm, hl. od povrchu podloží 40 cm). Zlomek podhrdlí se 2 horizontálními žlábků, pod nimi oválné důlky, tmavě hnědý tuhovaný povrch. *Břicháček – Košnar 1998*, 66, 72, obr. 11: 18.

4. Mariánské Radčice, okr. Most. Urna žárového hrobu 10. Dochován pouze spodek nádoby a dno s omfalem. Dalšími milodary jsou kostěný hřeben, kostěná jehlice, skleněné korálky, zlomek železné spony, železný nůž a další zlomky neidentifikovatelných železných předmětů. Výzdoba svislými žlábků, povrch šedočerný. *Koutecký 1995*, 181, obr. 3: 6.

Katalog 2 (tab. II)

Napodobeniny kónických pohárů

5. Církvice-Netřeba, okr. Kutná Hora. Výrobní objekt (hutnická dílna – 40 × 30 cm, hl. od začátku 40 cm). Okraj a přímé plece tuhovaného povrchu, výzdoba radýlkem a přesekávanými lištami, průměr okraje 20,5 cm, šířka stěny 6 mm. *Simon 1963*, 450, obr. 148: 1; *Motyková-Šneidrová 1967*, 12, Taf. XXII: 1.

6. Církvice-Netřeba, okr. Kutná Hora. Viz výše. Okraj a přímé plece zdobené rýhami, šířka stěny 6 mm. *Simon 1963*, 450–451, obr. 148: 3; *Motyková-Šneidrová 1967*, 12, Taf. XXII: 4.

7. Kutná Hora-Malín, okr. Kutná Hora. Sídlištní nález, částečně zkoumaný objekt 11/75 (patrně zahloubená chata). Zlomek jemného, černě leštěného poháru s kónickými stěnami, výzdoba horizontálními a šikmými rýhami. *Čížmář – Valentová 1979*, 148, obr. 2: 6.

8. Slavhostice, okr. Jičín. Sídlištní nález, blíže neupřesněné jámy (pole p. Hrdého, předání ARÚ v Praze r. 1949). Střep poháru kónického těla zdobené pod okrajem vodorovnou rýhou a na těle pásem třech rýh, povrch hlazený černé barvy, průměr jemného písku, rozměry 7,8 × 5,2 cm³. *Jílek 2013*, 47–48, obr. 247: 4.

9. Jakub, okr. Kutná Hora. Sídlištní nález, poloha „U studánky“, povrchové sběry. Zlomek okraje

a plecí kónického pohárku, cik cak linie provedená jednozubým radýlkem. *Valentová – Šumberová 2009*, 340, obr. 11: 1.

10. Obříství, okr. Mělník. Sídlištní nález, zahloubená chata 813 (435 × 337 cm, hl. 73 cm od dnešního povrchu). Zlomek okraje a plecí pohárku s kónickými stěnami, povrch neupravovaný hnědošedý, výzdoba horizontální rýhou pod okrajem a šikmými rýhami na plecích. *Beneš v tisku*, tab. 10: 6.

11. Solany, okr. Litoměřice. Sídlištní nález (zahloubená chata – 460 × 370 cm, hl. 20 cm od povrchu podloží). Zlomek okraje a přímých plecí, výzdoba dvojími řadami trojúhelníkovitých vpichů, odděleno rýhami. *Koutecký 1999*, 84, tab. 6: 100.

12. Ořech, okr. Praha-západ. Výrobní objekt, jáma 3 (část A – 110 × 190 cm – porušená část B). Rekonstruovatelný pohárek s přímými stěnami, nezdobený. *Motyková – Pleiner 1987*, Abb. 27: 10.

13. Tíhava, okr. Beroun. Sídlištní nález (výběr z nálezů z řezu jámy a kulturní vrstvy). Výzkum J. Maličského r. 1963 na staveništi rodinného domku p. Carvána. Rekonstruovatelný pohárek s kónickými stěnami, výzdoba horizontálními a šikmými rýhami, povrch hlazený tmavě hnědý, jemný materiál, tvrdě vypálen, výška 7,8 cm. *Břicháček 1986*, 204, tab. 72: 2.

Katalog 3 (tab. III)

Profilovaná a zdobená dna nádob

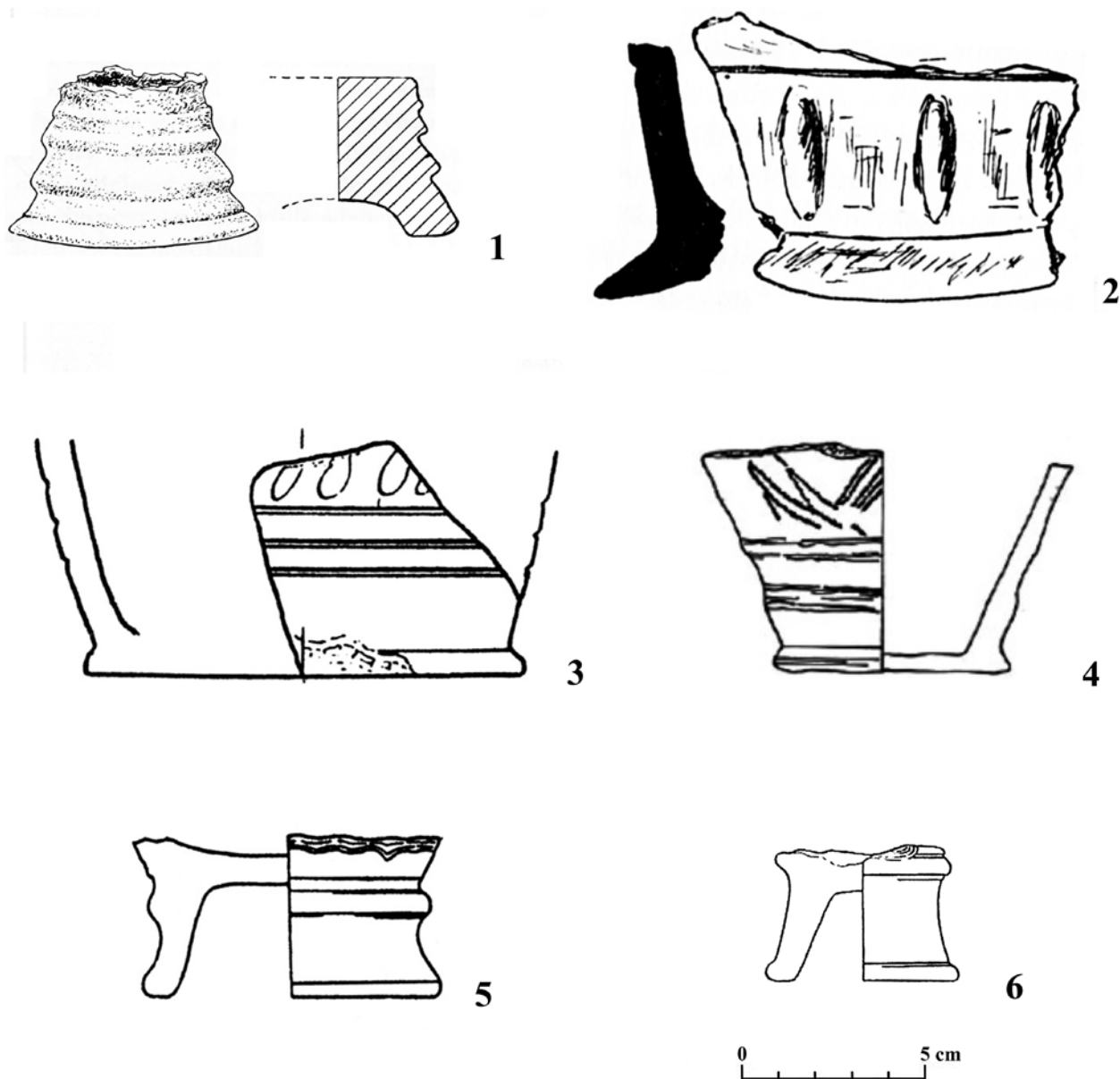
14. Močovice, okr. Kutná Hora, poloha „Na Břehu“. Sídlištní nález, jáma VI (hl. 1 m). Zlomek plasticky členěného dna pohárovité nádoby. *Motyková-Šneidrová 1968*, 192, obr. 4: 21.

15. Křinec, okr. Nymburk. Sídlištní nález, snad zahloubená chata (porušená výkopem r. 1958). Zlomek vytaženého okraje dna a spodku zdobeného řadou svislých krátkých žlábků, povrch černě leštěný. *Motyková-Šneidrová 1961*, 260–261; *táž 1967*, 26, Abb. 11: 14.

16. Statenice-Černý Vůl, okr. Praha-západ, poloha „Brčkoli“. Sídlištní nález (? – na některých střepech nápis „Žárové jámy na Brčkolách u Statenic“). Z průzkumů V. Krolmuse, dar Národnímu muzeu r. 1846. Zlomek z kónického spodku nádoby se dnem prstencovitě zesíleným, výzdoba 3 vodorovnými rýhami a oválnými důlky, povrch černě leštěný. *Vokolek 2007*, 113, tab. 144: 4.

17. Sobčice, okr. Jičín. Sídlištní nález, objekt 1/60 (částečně zkoumaná jáma o hl. 100–120 cm od současného povrchu). Dno a spodní část nádoby. Dno je prstencovitě rozšíření, výzdoba 2 plastickými žebírkami a nad nimi sbíhající se linie vytvořené

³ Za poskytnutí dosud nepublikovaných kreseb nálezů a souvisejících informací srdečně děkuji milému kolegovi PhDr. Janu Jílkovi, Ph.D. (Východočeské muzeum v Pardubicích), který uvedené údaje vyhledal v Regionálním muzeu a galerii Jičín během prací na své disertační práci obhajované na ÚAM FF MU v Brně. Předmět byl původně součástí sbírky muzea v Kopidlně, po jejímž zrušení byl její obsah přestěhován do Jičína.

Tab. III Profilovaná a zdobená dna nádob – 1. Močovice, okr. Kutná Hora; 2. Křinec, okr. Nymburk; 3. a 5. Statenice-Černý Vůl, okr. Praha-západ; 4. Sobčice, okr. Jičín; 6. Tursko, okr. Praha-západ. – Tab. III Profiled and ornamented vessel bottoms – 1. Močovice, distr. of Kutná Hora; 2. Křinec, distr. of Nymburk; 3. a 5. Statenice-Černý Vůl, distr. of Prague-West; 4. Sobčice, distr. of Jičín; 6. Tursko, distr. of Prague-West.

vleštováním. Povrch je černě leštěný. *Vokolek – Jílek 2011*, 10, 23, obr. 12: 9.

18. Statenice-Černý Vůl, okr. Praha-západ – viz výše. Zlomek masivní plášťové nožky nádoby. Slabě rozšířená, nade dnem je oblé žebro, nad ním žlábek. Povrch hlazený, černé barvy. Průměr 81 mm, výška zlomku 45 mm. *Vokolek 2007*, 113, tab. 144: 6.

19. Tursko, okr. Praha-západ. Sídlištní nález (? – z „popeliště“ při stavbě stodoly K. Hrazánka vybral J. L. Píč několik střepů). Dutá nožka poháru nebo teriny, na dně zesílena plastickou liš-

tu. Povrch černý, hlazený. Průměr 52 mm, výška zlomku 37 mm. *Vokolek – Jílek 2008*, 214, obr. 6: 4.

Summary

Following the works of *E. Droberjar (1997)* and *M. Hege-wisch (2006)*, the author of this paper tried to examine ceramics from settlement sites of Early Roman Period in Bohemia in order to prove that even this region – more remote from romano-provincial ground than Slovakia or Moravia – local potters produced imitations of provincial glass vessels in a noteworthy amount. First of all, we possess an imitation of provincial glass pillar-moulded bowl,

a perfectly elaborated example from Dubeč, district Praha-východ, which can be dated to the 2nd half of the 1st century AD. Glass goblets on pad-base or without it, tall or low, decorated or plain, represent the most significant group of imitation glass ware in eastern part of barbaricum in Early Roman Period. In Bohemia, a distinctive set of these imitations were found within both published and unpublished materials from settlement sites dated primarily to the 2nd century AD. They can support the propositions of gradually strengthening influence of provincial economy on local barbarian societies. This bilateral relationship, still not fully examined in Early Roman Period of Bohemia, seems to be culminating in the 1st half of the 2nd century AD, as a prequel to the so-called Marcomannic wars. Nevertheless, as the submitted paper can only prove, the local germanic societies accepted a certain element of provincial material culture – the specific shape of goblet in this case – and transformed it by their unique local style. Whether they served the same purpose as their glass patterns did, is at this point of our knowledge still difficult to ascertain.

Zusammenfassung

Ausgehend von den Arbeiten von E. Droberjar (1997) und M. Hegewisch (2006) versucht der Verfasser dieses Beitrags, anhand der Keramik aus älterkaiserzeitlichen Siedlungen Böhmens zu prüfen, ob auch in dieser Region, die in größerer Entfernung zu den provinzial-römischen Gebiete liegt, lokale Töpfer Nachahmungen von provinzial-römischen Glasgefäßen in großem Umfang produzierten. In diesem Zusammenhang sollte vor allem eine Imitation einer italienischen gläsernen Rippenschale aus Dubeč (Bez. Praha-východ) genannt werden, die ihrem Vorbild sehr detailliert nachempfunden wurde und in die 2. Hälfte des 1. Jahrhunderts datiert wird. Die bedeutendste Gruppe römischer Gefäß-Imitationen aus dem östlichen Barbaricum gehören unterschiedlich große, verzierte oder unverzierte Becher mit konischer Wandung, Standfuß oder einfachem Boden. Ein großer Komplex dieser Becher stammt sowohl aus bereits publizierten als auch unpublizierten Fundstellen böhmischer Siedlungen, die meist in das 2. Jahrhundert datiert werden. Diese Funde unterstützen die Annahme des zunehmenden Einflusses der provinzial-römischen Wirtschaft auf regionale barbarische Gesellschaften. Diese wechselseitigen Beziehungen, die für die ältere römische Kaiserzeit in Böhmen noch nicht in Gänze untersucht sind, scheinen – als Vorzeichen für die sogenannten Markomannenkriege – in der ersten Hälfte des 2. Jahrhunderts zu kulminieren. Nichtsdestotrotz kann der vorgelegte Beitrag lediglich nachweisen, dass die regionalen germanischen Gesellschaften bestimmte Elemente – in diesem Fall die spezifische Gestalt von Bechern – der provinzial-römischen Sachkultur annahmen und diese mit ihrem jeweiligen regionalen Stil transformierten. Ob sie den gleichen Zweck hatten wie ihre gläsernen Vorbilder, ist aufgrund des gegenwärtigen Forschungsstandes schwer nachzuweisen.

Literatura

Adler, H. 1976: Ein germanisches Körpergrab der Römischen Kaiserzeit in Neuruppersdorf. Fundberichte aus Österreich 14 (1975), 15–26.
Barkóczy, L. 1988: Pannonische Glasfunde in Ungarn. Studia Archaeologica 9. Budapest.

Beneš, Z. 2008: Dobroměřice u Loun a Březno u Chomutova – dvě sídliště doby římské v severozápadních Čechách. In: J. Beljak – G. Březinová – V. Varsík (eds.): Archeológia barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Sídliskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek. Archaeologica Slovaca Monographiae Tomus 10, 67–112.
Beneš, Z. v tisku: Germánské osídlení v době římské a době stěhování národů. In: M. Popelka – R. Šmidtová (eds.): Výsledky archeologického výzkumu polykulturní lokality Obříství 1. Praehistorica 32/1.
Břicháček, P. 1986: Římské osídlení mezi Berounkou a Vltavou (ve středočeském kraji), rukopis diplomové práce, FF UK Praha.
Břicháček, P. – Košnar, L. 1998: Sídlíště doby římské v Berouně-Závodí. Praehistorica 23, 61–93.
Bursák, D. 2008: Záchranný archeologický výzkum při stavbě plynovodu na k. ú. Ořech, okr. Praha-západ. Příspěvek k poznání osídlení z časné doby laténské a starší doby římské. Archaeologica Pragensia 19/2008, 161–200.
Čižmář, M. – Valentová, J. 1979: Příspěvek k poznání doby římské na Kutnohorsku. Archeologické rozhledy 31, 144–150.
Droberjar, E. 1997: Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. Fontes Archaeologici Pragenses 21.
Eggers, H. J. 1951: Der römische Import im freien Germanien. Atlas der Urgeschichte Band 1.
Gupte, O. 2004: Knieförmig gebogene Fibeln der römischen Kaiserzeit. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 110.
Halama, J. 2007: Nálezy terry sigillaty v Čechách. In: E. Droberjar – O. Chvojka (eds.): Archeologie barbarů 2006. Příspěvky z II. protohistorické konference České Budějovice, 21.–24. 11. 2006. České Budějovice, 195–240.
Hegewisch, M. 2006: Germanische Adaptionen römischer Importgefäße. Bericht der Römisch-germanischen Kommission 86/2005, 197–348.
Hrnčiarik, E. 2009: Römische Glasgefäße aus der Slowakei. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 45, 151–174.
Isings, C. 1957: Roman Glass from Dated Finds. Archaeologica Traiectina 2.
Jílek, J. 2012: Bronzové nádoby z doby římské na Moravě a naddunajské části Dolního Rakouska. Pardubice.
Jílek, J. 2013: Doba římská ve východních a severovýchodních Čechách. Sledování vzájemných interakcí germánské a římské společnosti v době římské, rukopis disertační práce, FF MU Brno.
Kacl, P. 2012: Nálezy skla doby římské v Čechách, rukopis diplomové práce, FF UK Praha.
Kolník, T. 1980: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Archaeologica Slovaca Fontes Tomus 14.
Koutecký, D. 1995: Pohřebiště z doby římské v Mariánských Radčicích, okr. Most. In: J. Blažek – P. Meduna a kol.: Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1983–1992. Most, 179–186.
Koutecký, D. 1999: Chata z doby římské v Solanech, okr. Litoměřice. In: P. Čech (ed.): Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1993–1997. Most, 83–92.
Kraskovská, L. 1981: Römische Glasgefäße in der Slowakei. Slovenská archeológia 29, 377–392.
Kunow, J. 1983: Der römische Import in der Germania Libera bis zu den Markomannenkriege. Studien zu

- Bronze- und Glasgefäßen. Göttinger Schriften zur Vor- und Frühgeschichte Band 21.
- Lazar, I. 2003:* Rimsko steklo Slovenije – Roman Glass in Slovenia. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 7.
- Lund Hansen, U. 1987:* Römischer Import im Norden. Warenaustausch zwischen dem Römischen Reich und dem freien Germanien. Nordiske Fortidsminder Serie B Bind 10.
- Motyková-Šneidrová, K. 1961:* Sídliště z doby římské v Křinci u Nymburka. Archeologické rozhledy 8, 260–261.
- Motyková-Šneidrová, K. 1967:* Weiterentwicklung und Ausklang der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 11.
- Motyková-Šneidrová, K. 1968:* Nálezy z doby římské a slovanské z Močovic. Archeologické rozhledy 20, 185–201.
- Motyková, K. – Pleiner, R. 1987:* Die römerzeitliche Siedlung mit Eisenhütten in Ořech bei Prag. Památky archeologické 78/2, 371–448.
- Ruttkay, M. 2004:* Unikátný nález z doby římské v Dvoroch nad Žitavou. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku – AVANS 2003, 155–156.
- Rybová, A. 1970:* Das Brandgräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit von Pňov. Archeologické studijní materiály 9. Praha.
- Rypka, L. 2012:* Římsko-provinciální keramika doby římské a období stěhování národů v Čechách, rukopis diplomové práce, FF UK Praha.
- Simon, K. 1963:* Železářská redukční pec starší doby římské z Církvic. Archeologické rozhledy 15, 446–452.
- Stawiarska, T. 1999:* Naczynia szklane okresu rzymskiego z terenu Polski. Studium archeologiczno-technologiczne. Warszawa.
- Těžal, J. 1983:* Mähren und die Markomannenkriege. Slovenská archeológia 31, 85–120.
- Valentová, J. – Šumberová, R. 2009:* Drobná bronzová plastika vodního ptáka a další importy na sídlišti starší doby římské ve Svatém Mikuláši (okr. Kutná Hora). Archeologie ve středních Čechách 13/1, 331–344.
- Varsik, V. 2009:* Rímske sklo z niektorých germánskych sídlisk na západnom Slovensku. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 45, 133–150.
- Varsik, V. 2011:* Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. Sídlišká z doby římské v Bratislave-Trnávke a v okolí. Archaeologica Slovaca Monographiae Tomus 18. Nitra.
- Vencl, S. – Venclová, N. – Žadák, J. 1976:* Osídlení z doby římské v Dubči a okolí. Archeologické rozhledy 28, 247–276, 359.
- Vokolek, V. 2007:* Katalog sbírky Oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea III. Nálezy do roku 1913. Fontes Archaeologici Pragenses 33.
- Vokolek, V. – Jílek, J. 2008:* Několik staronových nálezů z doby římské (Dobřichov, Nymburk, Pňov, Praha-Radošín, Třebovle, Tursko). In: E. Černá – J. Kuljavceva Hlavová (eds.): Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách 2003–2007. Sborník k životnímu jubileu Zdeňka Smrže. Most, 211–227.
- Vokolek, V. – Jílek, J. 2011:* Osada z doby římské v Sobčicích, okr. Jičín. Východočeský sborník historický 19. Pardubice, 3–57.